

KOHTI KRISTILLISTÄ MAAILMANKUVAA

Tietoteoreettista ontumista

Seuratessani luonnontieteellisen koulutuksen saaneena maallikkona yliopistoteologiaamme en voi olla ihmettelemättä teologian tekemisen tietoteoreettista ontumista. Kun Raamatun uskomisen Jumalan erehtymättömäksi sanaksi ei mitenkään näytä sopivan tieteellisen työn lähtökohdaksi tehdään teologiaa ns. profaanitieteiden lähtökohdista. Käytännössä toimitaan varsinaisen tieteellisen teologian osalta niin kuin luotettavaa tietoa olisi vain se, mitä voidaan tieteellisin menetelmin hankkia. Kun sitten toisaalta pitäisi voida sanoa jotain itse Raamatun sisällöstäkin, niin suoritetaan tietoteoreettinen hyppy tai uskon hyppy ja hyväksytään Raamatun arvovaltaa tiettyihin asioihin nähden. Jos kuitenkin joudutaan ristiriitaan näiden kahden lähtökohdan kanssa, niin tieteelliselle annetaan etusija.

Positivistisen tieteenkäsityksen olisi pitänyt kuolla jo 100 vuotta sitten, mutta siitä huolimatta teologiaa tehdään, niin kuin se eläisi ja voisi hyvin. Tietenkin käsitystä on "paranneltu" sallimalla sopiva annos mystisyyttä universumin ja ihmisen eksistentiaaliseen todellisuuteen. Tällä mystisyydellä on samalla pyritty varmistamaan Jumalallekin jonkinmoinen paikka, olkoonkin että vaikeudeksi muodostuu tehdä ero esim. hindujumalien ja kristillisen jumalan kanssa, kun molemmat saavat mystisyyden läpituokemattomaksi ja turvalliseksi suojakseen. Mystisyydestähän ei voi mitään tietää. Kukin uskokoon omien eksistentialististen kokemustensa mukaisesti niin kuin hyväksi näkee. No hyvinä kristittyinä me tietenkin sijoitamme tälle ns. uskon alueelle sen raamatullisen ja myyteistä riisutun aineksen, joka ns. tieteellisen tutkimuksen jälkeen jäi jäljelle. Kun ns. uskon alueesta ei voi mitään tieteellisesti tietää, niin mikään ei todellakaan estä meitä rakentamasta omaan kokemusmaailmaamme sopivaa, tieteellisen tutkimuksen kanssa yhteismitallista mystistä jumalaa. Olemmehan näin tehdessämme "suuria uskon puolustajia". Ainoa ongelma vain on siinä, että näin konstruioimamme jumala on immanenttinen, tämän puoleinen - mutta onneksi mystisyyden kätköissä, niin että kukaan ei voi sitä olemattomaksikaan osoittaa. Ikävä todeta, että tällainen jumala vain sattuu olemaan epäjumala raamatullisessa merkityksessä.

Kun teologia ei tieteellisyyden nimissä kykene sanomaan mitään synnistä, Jumalasta, ylönousemuksesta jne., niin jäähän sille kuitenkin se koko mahtava kirjo siitä, mitä se ja se on sanonut tai kokenut synnistä, Jumalasta, ylönousemuksesta jne. - ja sehän on toki taatusti tieteellisestikin tutkittavissa. Ja niin väitöskirjojen tekemisen aiheita ei tule jatkossakaan puuttumaan. Kysyä vain sopii, mihin päästään tällaisella näennäistutkimuksella, joka väistää varsinaiset kysymykset.

Kaikki inhimillinen ajattelu on kehäpäättelyä. Aina ennen kuin voidaan saada mitään tietoa mistään, on a priori -esitietoa eli käsitys siitä, mistä asiasta tietoa hankitaan. Ja näin tutkimustuloksilla saadaan lisävaloa esitietoon. Jos tutkit biologisin menetelmin evoluutioteorian mukaan syntyneitä ihmisiä, saat tietoa evoluutioteorian mukaan syntyneestä ihmisestä. Esitietoa pitemmälle ei päästä. Mitään ns. puhtaita faktoja ei ole olemassa. Jos tutkitaan Raamatun tavallisena maallisena kirjana juuri siihen myös päädytään.

Immanenttinen, ihmisestä liikkeelle lähtevän tietoteorian vika on siinä, että lopputulos tiedetään jo lähtökohdasta käsin. Mistään asiasta ei voi saada varmaa tietoa. Sillä varman tiedon saaminen edellyttäisi ihmiseltä kaiken tietämistä. Systemi ei toimi. Jos sitten kuitenkin väitetään, että riittävän luotettavaa tietoa jotenkin on saatu, siinä vaiheessa on vain oltu autuaan epäjohdonmukaisia ja toimittu tiedostamatta raamatullisen tietoteorian varassa.

Ainoa lähtökohta, jolla on saatavissa luotettavaa ja varmaa tietoa, on paluu uskonpuhdistuksen Raamattu-periaatteeseen, joka on kristillisen tietoteorian lähtökohta. Se voidaan kiteyttää muotoon: Jos ja kun ihminen ajattelee ja tulkitsee asioita niin kuin Jumala ajattelee ja tulkitsee, niin hänen tietonsa on oikeaa ja luotettavaa silloinkin, kun se on rajoitettua. Kristillisen ajattelun tulee siis olla analogista Jumalan ajatuksiin nähden. Kaikkeus on Kolmiyhteisen Jumalan luoma, mutta Jumala ei ole osa luomaansa. Luodussa ei ole Jumalalle mitään mystistä, vaikka meille moni asia jääkin salaisuudeksi. Äärettömän Jumalan ajatukset ylittävät meidän ajatuksemme, eikä meistä tule edes taivaassa jumalia. Sielläkin olemme tietämisessämme riippuvaisia Jumalan tiedosta. Meidän tietomme voi perustua vain Jumalan yleiseen ilmoitukseen (luonnossa, historiassa, omassatunnossa jne.) ja erityiseen ilmoitukseen Raamatussa. Koska syntiinlankeemuksessa turmeltui myös ihmisen järki, hän ei kykene tulkitsemaan yleistä ilmoitusta oikein ilman Raamattua. Raamattuakaan hän ei kykene tulkitsemaan oikein ilman Pyhän Hengen työtä, jolla Jumala saa ilmoituksensa läpi syntisessäkin järjessä ja sydämessä.

Kun siis kristitty luonnontieteilijä tutkii ihmistä, hän tutkii raamatullisesta esiyymmärryksestä käsin häntä Jumalan luomuksena. Hän käyttää menetelmänään havaintoja ja kokeita, niin kuin Raamattu hänen edellyttääkin tekevän. Tuloksena hän saa tietoa, jonka lähde Jumala on. Hänen on kuitenkin tunnustettava rajoituksensa ja synnin jatkuva vaikutus omassa itsessään. Raamatun tutkiminen muuna kuin Jumalan antamana ilmoituksena on yhtä hedelmällistä kuin musiikin tutkiminen fysiikan keinoin. Saavutettu tieto ei anna mitään todellista informaatiota. Kun sitten maailman sisäisistä eli immanenttisista lähtökohdista ruvetaan karsimaan Raamattua, lopputulos on tietenkin sen mukainen. Se on kuin 80 cm esineen mittaamista metrin mitalla niin, että sahataan mitasta 20 cm pois, jotta esine saataisiin näyttämään metrin pituiselta.

On siis kristillistä, Jumalan tietämisestä, transsendentista eli tuonpuoleisuudesta liikkeelle lähtevää tiedettä, ja ei-kristillistä, ihmisestä itsestään lähtevää, immanenttista tiedettä, joiden metodeissa saattaa esiintyä hämmästyttävänkin paljon näennäistä yhtäläisyyttä. Vain edellisen avulla saavutetaan todellista tietoa, joka suhteutuu myös tieteen menetelmät ylittävään ilmoitustietoon. Jälkimmäisellä ei saavuteta mitään varmaa tietoa. Kompromissi niiden välillä on mahdoton.

Pelkään, että yliopistoteologiamme on immanenttista tämänpuolista lähtökohdiltaan ja yrittää ujuttaa raamatullisen transsendenssin, tuonpuoleisuuden, tosiasialliseen immanenttiseen, tämänpuoliseen ja maailmansisäiseen mystisismiin ja subjektivismiin. Lopputulos on jotakin muuta kuin kristinuskoa, vaikka sille annettaisiinkin se nimeksi. Tarvitsemme paluuta kristilliseen tietoteoriaan.

Teoria ja käytäntö

Aina antiikin ajoista asti länsimaista tieteellistä ajattelua ja kehitystä on siivittänyt jako teorian ja käytännön välillä. On tehty ajatuskokeita teorian tasolla eli luotu hypoteeseja ja

käytännössä on sitten testattu hypoteesien toimivuutta ja löydetty uusia ideoita ja taas niitä on testattu. Tieteellinen menetelmä, joka perustuu toistettavissa oleviin kokeisiin ja niistä vedettäviin johtopäätöksiin, pohjautuu pitkälle teorian ja käytännön jaolle.

Tähän malliin kuuluvat myös käsitteet subjekti ja objekti, havaitsija ja havainnon kohde. Havainnoitsija voi ikään kuin asettua kohteensa ulkopuolelle ja havaintojensa perusteella rakentaa uutta teoriaa.

Mutta kristilliseen uskoon sovellettuna teoria – käytäntö ajattelu on mitä tuhoisinta. Kiusaus samaistukseen akselilla oppi – elämä on todellinen eli teoria samaistetaan oppiin ja käytäntö elämään. Kuitenkin Raamatun ajattelussa sekä oppi että elämä kuuluvat ainoastaan ja vain käytännön alueelle. Raamattu on nimittäin äärimmäisen konkreettinen, käytännöllinen ja kouriintuntuva kaikilla tasoillaan. Jumalan puhe on aina sellaista, että se koskettaa todellista elämää eikä jää milloinkaan vain ajatusleikin tasolle.

Oppi ei ole Raamatussa teoriaa eli ajatusleikkiä, vaan elämän ja todellisen Jumalan kohtaamisen kuvaamista kielen ja ajattelun tasolla. Elävän Jumalan konkreettinen, mutta myös ymmärrettävä puhe, ja sen elämää muuttava voima ovat Raamatun ytimessä.

Teoria – käytäntö ajattelun tuhoisa vaikutus länsimaiseen kristillisyyteen näkyy esimerkiksi seuraavissa asioissa. Raamatussa armo on konkreettinen asia, se edellyttää ja sisältää Jeesuksen ruumiin, sielun ja hengen tuskan Golgatalla ja se kohdistuu ihmisen todella tekemiin ja sanomiin ja laiminlyömiin synteihin tuoden todellisen vapauden ja uuden voiman elää Jumalan valossa. Kun armo siirretään teoreettiselle tasolle, se muuttuu tietynlaiseksi suvaitsevaisuuden periaatteeksi, jonka mukaan ihmisen tulisi hyväksyä ennen kaikkea oma itsensä ja oma pahuutensa sellaisenaan ja mielellään myös muiden pahuus. Mutta koska kukaan ei moisen ideologian mukaan kykene elämään, sitä ei itse asiassa edellytetäkään. Kaikkihan tietävät että kysymys on vain teoriasta ja käytännössä vallitsevat inhimillisen raadollisuuden lainalaisuudet, joita on nyt kuitenkin tämän armoteorian kanssa ehkä hiukan helpompi kestää.

Synti kysymyksessä tapahtuu samanlainen hyppäys. Kun todellisessa elämässä synnillä on konkreettiset nimensä, on ahneutta, varkautta, kateutta, vihaa, haureutta jne., ja kun synti on järkyttävä sitova voima, jota kukaan ei kykene ihmisvoimin murtamaan, siirtyminen teorian tasolle tuo ainakin pienen lohdutuksen. Teoriahan sanoo ihan oikein, että eivät nuo konkreettiset synnit ole varsinainen synti, vaan perisynti, tuo syntiinlankeemuksesta asti ihmisiä riivannut pahuuden valta, mutta jatkaa sitten, että näin ollen on pelkkää farisealaisuutta pyöriskellä konkreettisten syntien kanssa ja perisyntillehän nyt ei mitään mahda. Ja onhan meillä tuo teorian armo, joten ei siitäkään tarvitse niin ihmeitä välittää. Näin teorian tasolle siirretty synti ja teorian tasolle siirretty armo käytännössä turhentavat koko kristillisen uskon.

Tämän päivän kristittyjä lähinnä säälistää noitten vanhojen aikojen kilvoittelijoiden taistelu syntiä vastaan lähes verille asti ja heidän mitä konkreettisin puheensa Jeesuksen kalliista ja pyhästä uhriverestä. ”Eivät polot olleet vielä päässeet evankeliumin vapauteen.” Pelkään pahoin, että todella säälistäviä ovat tämän päivän uskonteoreetikot, jotka eivät koskaan ole päässeet maistamaan Jeesuksen veren voimaa ja konkreettista vapautusta syillisyydestä ja kouriintuntuvaa vapautusta esim. ahneuden ja katkeruuden vallasta.

Kun teorian armo ei teorian syntisyyteen tehoa, ihmisen todellinen syntisyys ei mihinkään muutu ja ihmisen ahdistuneisuus jää, niin sitten teoriauskon vallassa oleva ihminen alkaa elää aivan omaa käytäntöään. Siihen saadaan sitten aineksia tämän päivän

psykologisista ja uususkonnollisista vapauttavista oivalluksista, joilla ahdistusta saadaan jossain määrin lievitetyksi. Raamatun ajallemme aivan liian ahtaista kuvioista päästään vapaaksi, kun on löydetty tuo uusi ihmeellinen ”rakkaus” –aate. Nyt rakkaus ei olekaan enää aikansa, rahansa, voimiansa, työnsä, niin jopa henkensä antamista toisen hyväksi ja toimivaa sotkeutumista niiden ihmisten asioihin, joiden tarpeisiin voi vastata. Tämä uusi ”rakkaus” on sitä, että annetaan toisten olla rauhassa, kunhan eivät meidän rauhaamme häiritse ja hyväksytään kaikki sellainen, mistä itsekkin pitää ja vastustetaan kaikkea sellaista paha, mikä on riittävän kaukana, että se ei vaadi mitään kovin käytännöllisiä toimenpiteitä.

Kun synti ja armo elävän Jumalan kohtaamisen dynaamisessa ja konkreettisessa kentässä korvataan teorian armolla ja teorian synnillä, lopputuloksena syntynyt käytännön elämä muodostuu lopulta opiksi, jopa niin tiukaksi, että ollaan valmiit yllättäviin uhrauksiin asti taistelemaan niitä vastaan, jotka eivät tätä elämän raadollisuuden ja suvaitsevaisuuden vapautuksen oppia voi hyväksyä. Hirvittävintä tämä on silloin, kun se tapahtuu vielä kristinuskon nimissä, niin kuin tänä päivänä omassa maassamme.

Jako subjektiin ja objektiin ei myöskään sovellu kristillisen uskon piiriin. Jumala ei suostu uskomme objektiksi, jota voisimme ikään kuin havaintovälinein itsemme ulkopuolella tarkastella ja tutkia. Suhde Jumalaan on niin kokonaisvaltainen ja persoonallinen asia, että vain konkreettisesti taipumalla Hänen hallintaansa, voimme päästä tuntemaan Hänet oikein. Kun sydämemme kääntyy Jumalaan päin meistä tulee subjekteja sanan alkuperäisessä merkityksessä. Vaikka sana ”subjekti” tarkoittaa yleiskielessä tekijää tai havaitсия, alun perin se merkitsee ”alistettua, jonkin hallitsemää”. Jumalan hallitsemina ja Jumalan hallitsemina (subjekteina) voimme vasta päästä käsiksi Jumalan luomaan konkreettiseen todellisuuteen, niin että havaintomme ja luonnosta saavuttamamme tieto voi muuttua oikeaksi ymmärrykseksi ja oikeaksi toiminnaksi – molemmiksi. ”Kaiken opin alku on: pelkää Jumalaa ja pidä Hänen käskynsä”.

Kohti kristillistä maailmankuvaa

Protestanttisen kristillisyyden on viime vuosikymmeninä osoittautunut joltisenkin kyvyttömäksi vastustamaan maallistumista ja siihen kohdistuvia yhteiskunnallisia paineita. Katoliset ja ortodoksit ovat pärjänneet selvästi paremmin. Yksi merkittävä syy lienee siinä, että protestantit eivät ole kyenneet luomaan selkeätä kristillistä maailmankuvaa. Luther tosin yritti kahden regimentin opilla lähteä sellaista rakentamaan, mutta muut kiireellisimmät haasteet eivät antaneet hänelle siihen mahdollisuuksia. Seurauksena on ollut se, että protestanttiset kirkot ja varsinkin niiden teologia on joutunut elämään jatkuvasti puolustuskannalla antaen askel askeleelta periksi vallitseville humanistisille tai uususkonnollisille maailmankuville. Surullisimpana esimerkkinä tietysti on tämän hetkinen teologinen tiedekunta, joka elää humanistis-tieteellisen maailmankuvan ”Baabelin vankeudessa”. Siksi on erityisen tärkeätä rakentaa sellainen kristillinen maailmankuva, joka kestää ulkoisia paineita.

Maailmankuvassahan on kysymys siitä, miten ihminen ymmärtää asioita ja ilmiöitä, joita hän kaiken aikaa elämässään kohtaa. Otan tässä pikku esimerkin, jossa seuraan japanilaisen professori Hisakazu Inagakin asiaa käsittelevää kirjaa.

Kävelen kesäisellä Aulangolla lintulammen reunaa. Huomaan viisi (lukumääräinen ulottuvuus) joutsenta, jotka ovat jakautuneet kahteen ryhmään (paikallinen ulottuvuus). Niiden kaulat kaartelevalta hitaasti (liikunnallinen ulottuvuus), kun ne uivat (fysikaalinen

ulottuvuus) veden pinnalla. Jälkimmäisessä ryhmässä ui noin viikkoa aikaisemmin kuoriutunut poikanen (biologinen ulottuvuus), jonka havaitseminen (tunneulottuvuus) herättää kysymyksen, onko joutsenen poikanen todellakin valkoinen (älyllinen ulottuvuus). Jos olisi mustia joutsenia, niistä saisi eläintarhassa kovan hinnan (taloudellinen ulottuvuus). Samalla mieleeni muistuu lapsuuden ajan (historiallinen ulottuvuus) kertomus ”rumasta ankanpojasta” (kielellinen ulottuvuus). Mutta samalla mieleeni muistuu myös baletti ”Joutsenlampi” (kauneusulottuvuus). Silmiini osuu taulu, jossa lukee: ”Puistoalueen eläimiä eikä kasveja ei saa ottaa” (yhteiskunnallinen ja oikeudellinen ulottuvuus). Mietin, mahtaisiko kukaan joutsenia varastaa (eettinen ulottuvuus). Mutta eihän sitä tiedä. Sillä saattaapa olla sellaistaakin uskonnollisuutta, joka uhraisi jopa joutsenia rituaalimenoissaan (uskonnollinen ulottuvuus).

Katsellessani lammen joutsenia, huomaan itsessäni näinkin monta erilaista merkityksen ulottuvuutta. Itse asiassa kaiken aikaa elämässämme käsittelemme kohtaamiimme asioita ainakin seuraavilla viidellätoista merkitystasolla, eikä luettelon tarvitse olla edes tyhjentävä:

15. Uskonnollinen
14. Eettinen
13. Oikeudellinen
12. Taiteellinen
11. Taloudellinen
10. Yhteiskunnallinen
9. Kielellinen
8. Historiallinen
7. Rationaalinen, älyllinen
6. Emotionaalinen, kokemuksellinen
5. Biologinen
4. Fysikaalinen
3. Motorinen, liikkeeseen liittyvä
2. Paikallinen
1. Numeerinen, lukumääräinen

Nämä asioiden merkitykseen liittyvät eri ulottuvuuden muodostavat yhden kokonaisvaltaisen merkityksen sydämessämme, mielessämme. Miten se tapahtuu, sitä ei ole pystytty millään neurologisilla eikä muillakaan tieteellisillä menetelmillä selvittämään. Mutta niin vain vaistomaisesti asioiden merkityksen eheys mielessämme syntyy. Ellei tätä jostain syystä tapahdu, kysymys on psyykkisestä sairaudesta.

Nämä merkitystasot ja maailmankuvamme ovat hyvin läheisessä suhteessa toisiinsa. Maailmankuvassahan on kysymys siitä, mistä perspektiivistä, ”vinkkelistä”, asioita tarkastelemme. Eli mikä noista merkitystasoista saa hallitsevan aseman. Tässä kohden erilaiset maailmankuvat erkanevat toisistaan. Materialismi asettaa neljännen eli fysikaalisen ulottuvuuden hallitsevaan asemaan eli absolutisoi sen ja pyrkii selittämään kaikki muut tasot sillä. Naturalismi taas asettaa biologisen ulottuvuuden kaiken keskukseen. Taloudellinen ulottuvuus on noussut viime vuosina Suomessa arvoon arvaamattomaan. Japanissa taas vanhastaan yhteiskunnallinen eli yhteisöllinen ulottuvuus on ollut hallitseva. Islamilaisessa maailmamassa taas uskonnollinen ulottuvuus on asetettu ehdottomaksi.

Mutta jos jokin näistä ulottuvuuksista asetetaan viimeiseksi ja ehdottomaksi, niin kuva todellisuudesta vääristyy. Usein se vääristyy vielä niin pahasti, että tarvitaan jokin toinen

merkitystaso lisäksi. Kun sekin on absolutisoitu, tuloksena on yleensä sisäisesti niin jännitteinen maailmankuva, että se jossain vaiheessa murenee palasiksi.

Kristillinen maailmankuva ei lähde absolutisoimaan eli tekemään ehdottomaksi mitään noista merkitystasoista, vaan tunnustaa kaikkien niiden välttämättömyyden ja lähtee liikkeelle niiden keskinäisestä harmoniasta, sopusoinnusta. Ehdoton mitta ei ole mikään noista merkitystasoista, vaan elävä Jumala, kaiken Luoja ja Ylläpitäjä. Kristuksen lunastustyön perusteella Jumalan puoleen kääntyneet tunnustavat, että he eivät ole keskuksessa vaan Jumala ja palaamalla Hänen luokseen he löytävät asioille kokonaismerkityksen.

Ihmisen sydän, jossa kokemukselliset merkitystasot kohtaavat toisensa, kääntyy joko ylös persoonallisen Jumalan suuntaan tai alaspäin luotuun. Jumalaan päin kääntyneen kristityn sydän muodostuu subjektiksi sanan alkuperäisessä merkityksessä. Sana subjektihan yleiskielessä tarkoittaa tekijää tai havaitsijaa, mutta alun perin se merkitsee "alistettua, jonkin hallitsemaa". Kun Jumala on ehdoton Hallitsija, sydän löytää asioille merkityksen alamaisuudessa Jumalalle.

Jos taas ihmisen sydän kääntyy alaspäin luodun suuntaan, hän väistämättä ikään kuin asettuu itse hallitsijaksi. Se voi merkitä oman kokemusmaailman absolutisointia eli täydellistä subjektivismia tai jonkin merkitystason absolutisointia. Tuloksena on ei-kristillinen maailmakuva, jollaisia on sitten monenlaisia riippuen siitä, mikä merkitystaso saa hallitsevan aseman. Mutta samalla ei-kristillisen maailmankuvan omaavan ihmisen suhde Jumalaan, toisiin ihmisiin ja luontoon vääristyy, eikä sydäntä tyydyttävää eheyttä voi löytyä.

Ehyt maailmankuva, totuus, löytyy vain Jumalan hallinnan alle taipuneessa sydämessä.